

TÜRKİYE İHRACATININ TİCARİ RİSKLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE AÇIK HESAP İHRACATIN TEMİNAT ALTINA ALINMASI

Selda EKE*

Öz

Küresel krizin etkisiyle küçülen dünya ekonomileri ve azalan ticaret hacmi reel sektörün ihracat ve üretim kapasitelerinin düşmesine sebebiyet vermiştir. Finansal kuruluşların kredi verme konusundaki isteksizlikleri ve genel olarak ticaret finansmanı araçlarının arzında azalma reel sektörün iş yapma potansiyelini etkilemiş ve şirketler zarar etmeye başlamışlardır. Artan ticari risklere bağlı olarak kredi kullandırım koşulları ağırlaşmış ve kredi verme konusunda isteksizlik artmaya devam etmiştir. Bunun sonucunda, krizin etkisinin en fazla hissedildiği Avrupa Birliği ülkelerinde ve gelişmiş ülkelerde, şirket iflaslarında artışlar sözkonusu olmuştur. İhracatın güvenli bir şekilde yapılması, ihracatın sürdürülebilirliği ve ekonomik büyümenin sağlanması açısından önemlidir. Bu çalışmada, ülkemiz ihracatının maruz kalabileceği ticari risklerin değerlendirilmesi amacıyla ihracatın ödeme şekilleri itibarıyla ve coğrafi dağılımı incelenmiştir. Ticari risklerin göstergesi olarak iflaslardaki artış oranları ülke ihracatının en fazla yapıldığı ülkeler itibarıyla incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, ihracatın büyük kısmının açık hesap satışlardan oluştuğu görüldüğünden açık hesap ihracatı teminat altına alan finansal enstrümanlardan kredi sigortaları ve faktoring uygulamalarının ticaretin finansmanındaki rolü ve kapsamına değinilerek, ülkemizde açık hesap ihracatın teminata alınma durumu incelenerek riske maruz kısım hakkında bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ticari riskler, kredi sigortaları, ihracat faktoringi, açık hesap ihracat, iflaslar

Jel Kodları: F19, G22, G23

* Dr.,İstanbul Ticaret Üniversitesi, seke@ticaret.edu.tr

THE EVALUATION OF TURKISH EXPORTS FROM COMMERCIAL RISKS POINT OF VIEW AND SECURING THE OPEN ACCOUNT EXPORTS

Abstract

The contraction in world economies and world trade resulting from the global crisis led to the decrease in export and production capacities of the real sector. The unwillingness of financial institutions to give loans and the decrease in the supply of trade finance instruments in general affected the operating cycle of the companies negatively leading to the losses incurred by the companies. As a consequence of this, the lending conditions have been tightened more and the cost of lending has increased, as the commercial risks increased. As a result, the increase in company insolvencies have been observed in many developed countries including countries in the European Union. Exporting in a secure way is essential for the sustainability of exports and the economic growth. In this study, for the purpose of evaluating the effect of commercial risks on Turkish exports, the distribution of exports with regard to payment terms and to geography have been analyzed. The expectations on insolvencies as the main indicator of rising commercial risks have been taken into account for the countries the Turkish exports are mainly directed to. As we have seen throughout the study that the open account exports constitute the main part of the Turkish exports. Therefore, the role and the scope of the credit insurance and export factoring as being the financial instruments to secure the open account exports have been examined briefly and the coverage of open account exports have been estimated to come up with an outcome that shows the part of exports exposed to commercial risks.

Keywords: Commercial risks, credit insurance, export factoring, open account exports, insolvencies.

Jel Codes: F19, G22, G23

Giriş

Global krize bağılı olarak dünya ticareti 2009 yılında % 11.9 oranında küçülmüştür. Bu düşüşün temel nedeni özellikle gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik durgunluktur. Finansal kriz, risk priminin artmasına, sermaye maliyetinin yükselmesine ve kredi maliyetlerinin artmasına sebebiyet vermiş, yatırımlar düşmüş, bu durum talepte düşüşe sebebiyet verdiğinden, ithalat ve ihracatta düşüşlere yol açmıştır. Buna bağılı olarak, gelişmekte olan ülkelerde de küresel entegrasyonun bir sonucu olarak ithalat ve ihracat düzeylerinde düşüş görülmüştür. 2010 ve 2011 yıllarında ekonomik büyüme ve dünya ticaretinde olumlu yönde gelişmeler gözlemlenmekle birlikte, 2012 yılında yavaşlayan ekonomik büyümeye bağılı olarak dünya ticaretindeki büyüme oranı da azalmıştır.

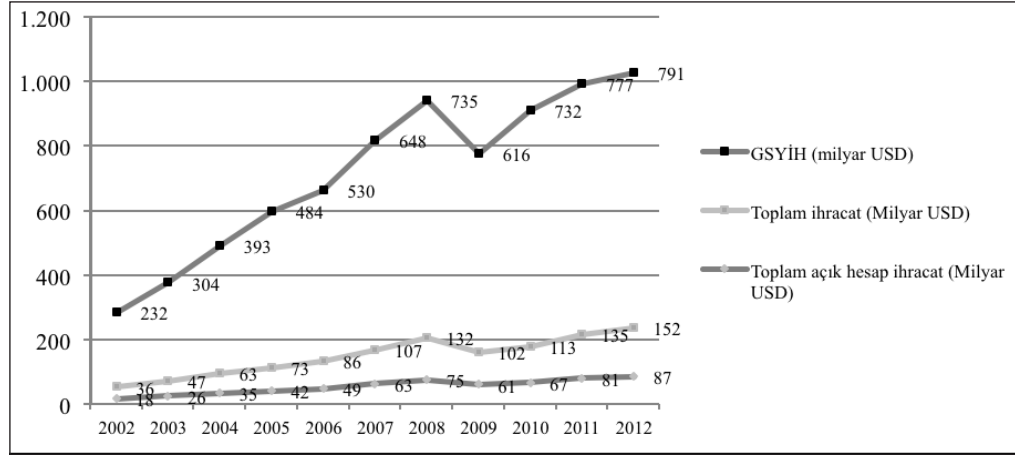
2013 yılında dünyada ekonomik büyümenin iyimser bir yaklaşımla % 3.1 olarak gerçekleşeceği beklenmektedir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği lkelerinde ekonomik durgunluğın devam edeceği, ekonominin % 0.6 oranında küçülme göstereceği tahmin edilmektedir.(<http://www.reuters.com/article/2013/05/29/us-oecd-idUSBRE94S0BH20130529>, 14.6.2013) İçinde bulunduğumuz yıl için, dünya ticaretindeki tahmini büyüme oranı % 3.3'tür. Bu büyüme oranı, finansal krizden önceki 20 yıllık bir dönemin ortalamasının çok altındadır. (http://www.wto.org/english/news_e/pres13_e/pr688_e.htm,14.6.2013) Büyüme hızının sınırlı kalmasının nedeni özellikle Avrupa Birliği lkelerinde yaşanan ekonomik durgunluktur. Ticari riskler açısından bir değerlendirme yapıldığında, devam eden finansal kırılganlığın bir sonucu olarak bazı Avrupa Birliği lkelerinde iflas ve temerrüt artışları beklenmektedir. (http://www.eulerhermes.dk/economic-research/Documents/Outlook_no.1194.pdf, (14.6.2013) ; http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic_Outlook_May_2013.pdf,14.6.2013)

Ülkemizin ihracat potansiyelini etkilemesi bakımından dünya ekonomisinde ve dünya ticaretindeki bölgesel gelişimlerin izlenmesi, ticari ve politik risklerin değerlendirilerek riskten etkilenme derecesinin belirlenmesi ve riskten korunma yöntemlerinin kullanılması, maruz kalılabilecek riskin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. lke ihracatımızın maruz kalacağı ticari riskler açısından bir değerlendirme yapabilmek için ülkemiz ihracatının coğrafi dağılımının ve deme Şekilleri itibarıyla dağılımının incelenmesi gerekmektedir.

I. İhracatın Gelişimi

Küresel krizin etkisini incelemek bakımından yıllar itibarıyla gayrisafi yurtiçi hasıla, ihracat ve toplam açık hesap ihracatın gelişimi incelendiğinde Grafik 1'de görüleceği üzere, 2009 yılında gayrisafi yurtiçi hasıla, toplam ihracat ve toplam açık hesap ihracatta düşüş olduğu görülmektedir. Toplam ihracat 2008 yılında bir evvelki seneye göre %25 oranında artarken, 2009 yılında % 23 oranında düşmüştür. Karşılaştırma yapıldığında, azalmanın, 2009 yılında global dünya ticaretindeki azalma oranından fazla olduğu görülmektedir. Ticari risklerin boyutunu etkilemesi bakımında Őirketlerarası kredili satışların ve açık hesap ihracatın (mal mukabili satışlar) gelişiminin izlenmesi önem arz etmektedir. Açık hesap satışlar olarak da ifade edilen mal mukabili satışlar deme Şekilleri içerisinde ticari riskler açısından değerlendirildiğinde en riskli deme Őeklidir. Bu deme Şekli ihracatta mal mukabili satışlar olarak adlandırılmaktadır. Mal bedelleri, mallar yüklenip ithalati firma tarafından gümrükten çekildikten sonra üzerinde anlaşılan vade tarihinde ithalati tarafından ihracatiya ödenir. Bankaların ihracat bedelini tahsil ve takip etme zorunlulukları yoktur. Bu deme Őeklinin tercih edilmesinin sebebi basit ve masrafsız olmasıdır. Ancak, ihracati gönderdiği malın parasını alamama ya da eksik alma gibi risklerle karşı karşıya kalabilir. (Kaya, 2011, 347)

Açık hesap ihracatın gelişimi izlendiğinde, 2008 yılında % 19 oranında artış olduğu, 2009 yılında ise % 19 oranında düşüş olduğu görülmektedir. Gayrisafi yurtiçi hasıla ise 2008 yılında % 13 oranında artmış, 2009 yılında ise % 16 oranında düşmüştür. Bu nedenle, İhracatın GSYİH içindeki payının gelişiminde ise çok büyük bir değişim gözlenmemektedir. (Bkz. Tablo 1)

Grafik 1. GSYİH, Toplam İhracat ve Toplam Açık Hesap İhracatın Gelişimi (2002-2012)

Kaynak: www.tuik.gov.tr,(13.6 2013)

* GSYİH değerleri cari fiyatlarla harcama yöntemine göre seçilmiş ve TCMB tarafından açıklanan yıllık ortalama kurlarla ABD Dolarına çevrilmiştir.

Tablo 1. İhracatın GSYİH İçindeki Payı (%)

	İhracat(milyar ABD Doları)	GSYİH (milyar ABD Doları)*	İhracat/GSYİH (%)
2002	36	232	16%
2003	47	304	15%
2004	63	393	16%
2005	73	484	15%
2006	86	530	16%
2007	107	648	17%
2008	132	735	18%
2009	102	616	17%
2010	113	732	15%
2011	135	777	17%
2012	152	791	19%

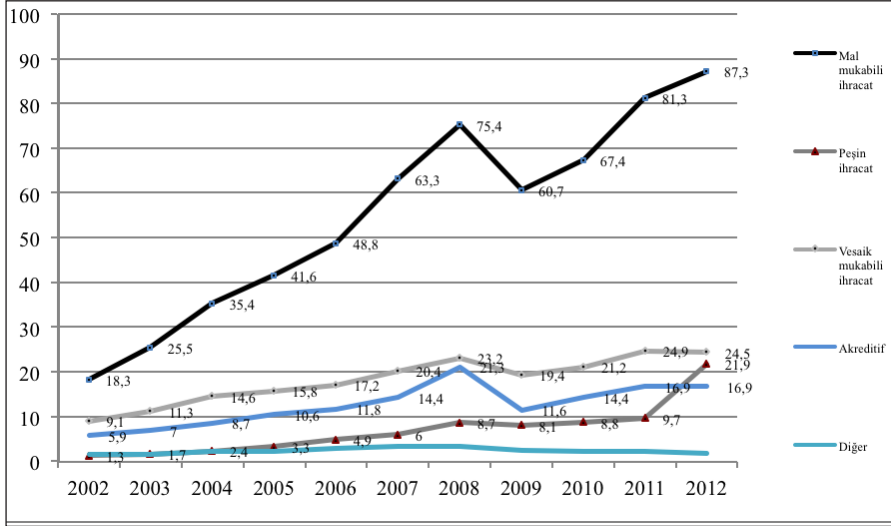
Kaynak : TUİK,www.tuik.gov.tr, (13.6 2013)

* (cari fiyatlar, harcama yöntemine göre)

2. İhracatın Ödeme Şekilleri İtibariyle İncelenmesi

Ülkemiz ihracatının ödeme şekillerine göre dağılımı incelendiğinde, mal mukabili satışların yıllar itibarıyla arttığı ve tüm ihracatın % 55 ile % 60'ı seviyesinde olduğu gözlemlenmektedir. 2009 yılında, mal mukabili ihracat da dahil olmak üzere, tüm ödeme şekillerinde ihracatın azalmasına paralel olarak düşüş görülmektedir. Daha sonraki yıllarda artış devam etmektedir. 2011

yılında dikkat çeken gelişme, peşin ihracatın payının birden yükselerek artış göstermesidir. Peşin ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı 2011 yılındaki % 8 iken 2012 yılında % 14'e yükselmiştir. Buradan iki sonuç çıkarmak mümkün olabilir ; ihracatçılar ya yeni pazarlara yöneldiklerinden ya da mevcut pazarlarda artan ticari riskler karşısında peşin satış yapmaya meyillidirler veya vadeli ihracatın finansmanı konusunda sıkıntı yaşadıklarından, peşin satış yapmaya yönelmektedirler. Ancak, bu oransal artışa rağmen mal mukabili ihracatın payında kaydedeğer bir değişlik gözlemlenmemektedir (bkz. Grafik 2 ve Grafik 3)

Grafik 2. deme Şekillerine Göre Yıllar İtibarıyla Türkiye'nin İhracatı

Kaynak: TUIK, www.tuik.gov.tr, (13.6.2013)

Grafik 3. Açık hesap ihracatın toplam ihracat içindeki payı (%)

Kaynak : TUIK, www.tuik.gov.tr, (13.6.2013)

3. İhracatın Ülke Grupları İtibarıyla İncelenmesi

İhracatın ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ilk ayırım Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracat ve diğer ülkelere yapılan ihracat şeklindedir. Serbest bölgelere yapılan ihracatın payının düşük olması sebebiyle bu ayırimda yer almamaktadır. İncelemede Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracatın 2008 yılına kadar artış gösterdiği 2009 yılında ise bu ülkelere yapılan ihracatın ciddi oranda azaldığı ve sonraki yıllarda ise artışın devam ettiği gözlemlenmektedir. (bkz. Grafik 4) Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payının ise yıllar itibarıyla azalma gösterdiği, özellikle 2008 yılından başlayarak bu düşüşün hızlandığı ve 2012 yılı itibarıyla % 39 seviyesine düştüğü dikkat çekicidir. Diğer ülkelerin payı ise 2002 yılında % 39 iken, 2009 yılından itibaren hızlanarak artarak 2012 yılında % 60 seviyesine çıkmıştır. (Bkz. Grafik 5)

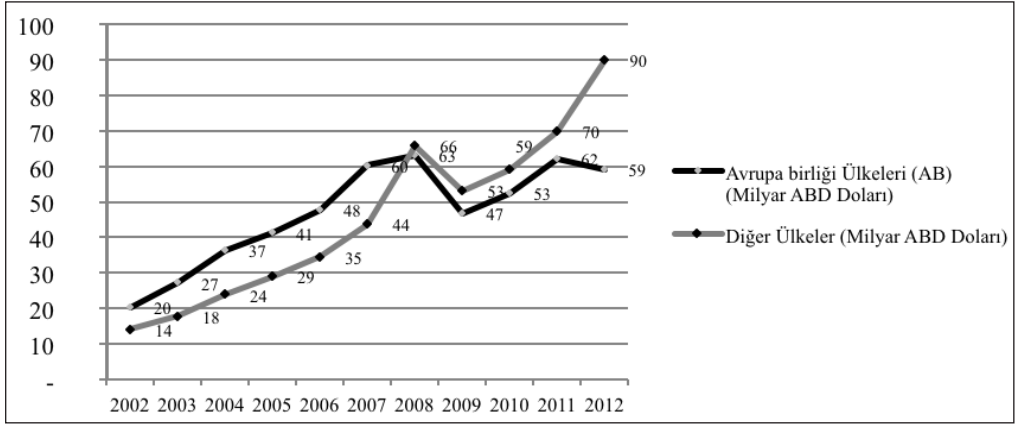
Grafik 6'da diğer ülkeler olarak ifade edilen bu grubun ülke grupları bazında dağılımı incelenmektedir. Bu incelemede ise, Yakın ve Ortadoğu'ya yapılan ihracatın payının arttığı gözlemlenmektedir. Yakın ve Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracatın diğer ülkeler genel grubu içindeki payı 2002 yılında % 25'ler seviyesinde iken 2012 yılında % 47 seviyesine ulaşmaktadır. Kuzey Amerika ülkelerine yapılan ihracat 2002 yılından itibaren sürekli düşüş göstermektedir. Diğer Avrupa ülkelerine yapılan ihracat artış göstermiş, ancak 2008 yılından itibaren sürekli düşüş eğilimindedir. Asya ülkelerine yapılan ihracatlar ise 2012 yılı istisna olmak üzere 2008 yılından itibaren artış göstermektedir. (Bkz. Grafik 6)

Ancak, ülke gruplarının tüm ihracat içerisindeki payı incelendiğinde Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın ihracatın % 48 ile yarısını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği hala Türkiye'nin en önemli ticaret ortağıdır. (bkz.Tablo 2)

Tablo 2. Ülke Gruplarının Toplam İhracat İçindeki Payı (%) (2012)

Ülkeler	Tutar	%
AB Ülkeleri	59 201 571	38.8%
Diğer Avrupa Ülkeleri	14 368 457	9.4%
Kuzey Afrika	9 443 669	6.2%
Diğer Afrika	3 913 366	2.6%
Kuzey Amerika	6 662 747	4.4%
Orta Amerika	769 631	0.5%
Güney Amerika	2 191 190	1.4%
Yakın ve Ortadoğu	42 452 440	27.8%
Diğer Asya	10 575 402	6.9%
Avustralya ve Yeni Zelanda	490 339	0.3%
Diğer ülkeler	105 250	0.1%
Serbest Bölgeler	2 295 026	1.5%
Toplam	152 469 087	100.0%

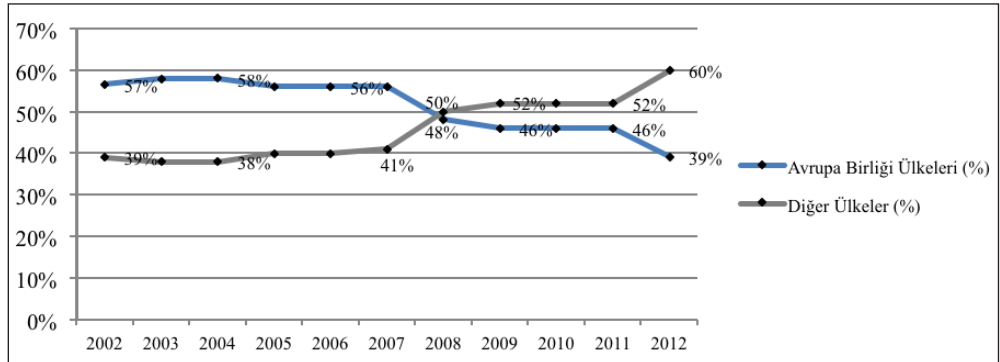
Kaynak: www.tuik.gov.tr, (13.6 2013)

Grafik 4. İhracatın Tutar Bazında Coğrafi Dağılımı*

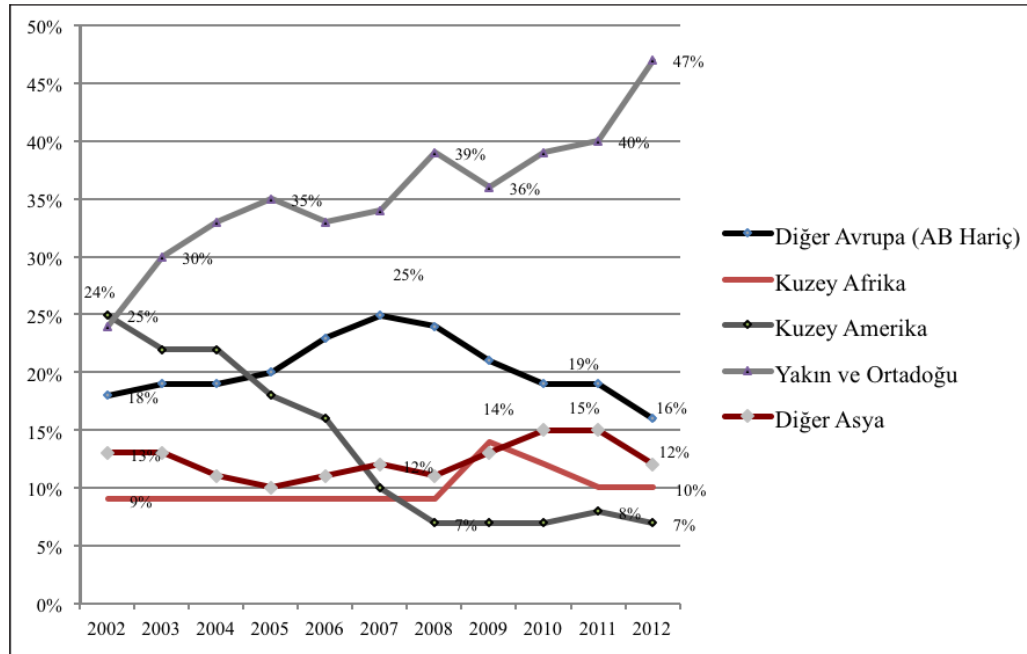
Kaynak: TUİK, www.tuik.gov.tr, (13.6 2013)

* Serbest bölgelere yapılan ihracatın payı düşük olduğundan grafikte gösterilmemektedir.

Grafik 5. İhracatın Coğrafi Dağılımı (%)

Kaynak: TUİK, www.tuik.gov.tr, (13.6 2013)

Grafik 6. İhracatın “Diğer Ülkeler” İçerisindeki Coğrafi Dağılımı *

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, (13.6 2013)

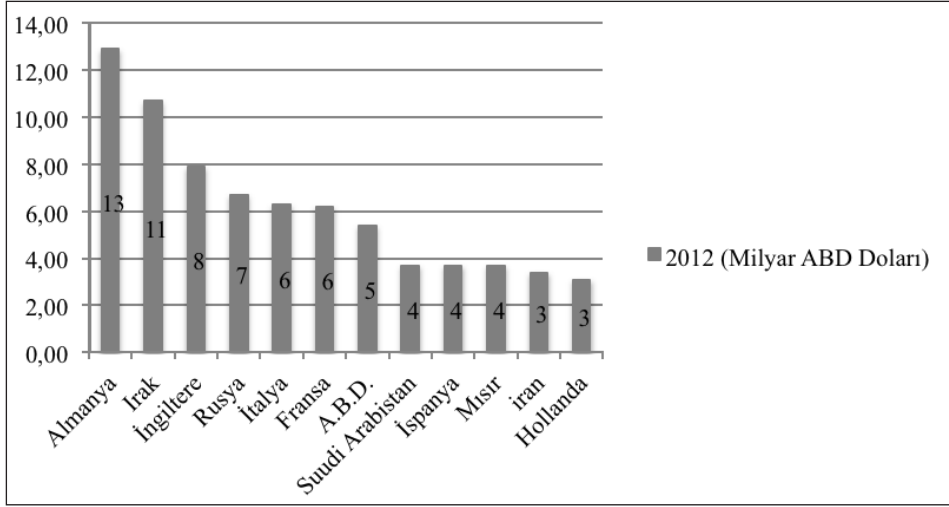
* Büyük payı oluşturan ülke grupları incelenmiştir.

4. Türkiye İhracatının Ticari Riskler Açısından Değerlendirilmesi

Ülke ihracatının önemli bir kısmının mal mukabili satışlardan (açık hesap satışlar) oluşması ticari risklere maruz kalma açısından anlam ifade etmektedir. İhracat yapılan ülke ekonomilerindeki bozulmanın reel sektöre olan etkisi düşünüldüğünde, ticari risklerin etkisi artan iflas oranlarında gözlemlenmektedir.

Toplam ihracatın ağırlıklı olarak Avrupa Birliği ülkelerine yapılması, Avrupa Birliği ülkelerindeki ekonomik koşulların güncel olarak izlenmesi gerektiğini göstermektedir. Çeşitli ülkelerde yayınlanan iflas verilerinin güncel olarak takip edilmesi ülke ihracatının yapıldığı ülkelerde gerçekleşen ticari risklerin izlenmesi açısından son derece önemlidir. Aşağıda Grafik 7’de ülkemizin en fazla ihracat yaptığı ülkeler yer almaktadır. Tablo 3’de ise, en fazla ihracat yaptığımız ülkelerle, bu ülkelerde gerçekleşen ve tahmini iflas verileri karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırmadan görüleceği üzere, 2008-2009 krizinin etkisiyle, bazı ülkelerde iflas oranlarında görülen artışlar, krizin etkisinin nispeten azaldığı yıllarda düzelme göstermiş olmakla beraber, 2013 yılı tahminleri, bazı ülkelerde iflas eden şirket sayısının artacağı yönündedir.

Tablo 4’de ihracat yaptığımız ülkelerle, özel ve resmi destekli kredi sigortası kuruluşlarının 2012 yılı için ödedikleri tazminatların karşılaştırılması yapılmaktadır. Tüm dünyada özel ve resmi destekli ihracat kredi sigortası kuruluşlarının teminat altına aldıkları kısa vadeli riskler karşılığı ödedikleri tazminatların ülkeler bazında değerlendirilmesi yapıldığında, ülkemizin en fazla ihracat yaptığı ilk 12 ülkenin, 2012 yılında bu kuruluşlar tarafından en fazla tazminatların ödendiği ülkeler arasında olduğu görülmektedir.

Grafik 7. İhracatın İlk 12 lke Dağılımı (2012)*

Kaynak: TİM, <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari.html>(13.6.2013)

* Bu ülkelere yapılan ihracatın toplamı 77 Milyar Amerikan Doları olup, toplam ihracatın % 48’ini oluşturmaktadır.

Tablo 3. Türkiye’nin İhraç Pazarları İle İflas Eden Şirket Sayısındaki Yüzdesel Artışların Karşılaştırılması*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (Tahmin)
Almanya	-14.6	0.5	11.6	-2	-6	-6	-4
İngiltere	-4.8	24.2	22.8	-16	5	-4	-3
İtalya	-35	18	40	21	17	15	10
Fransa	6	19.6	4.9	-5	-1	3	4
A.B.D.	42	52.3	41.2	-7	-15	-16	-6
İspanya	10	100	50	2	14	38	5
Hollanda	-22.5	0.7	73.5	-10	-1	21	4

Kaynak : Atradius, Economic Outlook, Eylül 2011, http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic%20Outlook%20September%202011.pdf (19 Ekim 2012), ss. 26-28 ;

Atradius, Economic Outlook, Mayıs 2013, http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic_Outlook_May_2013.pdf (13.6.2013), s.34 .

Tablo 4. Türkiye'nin İhraç Pazarları İle Ödenen Tazminatların Karşılaştırması

2012 verileri ile Türkiye'nin İhraç Pazarları	Ülke ihracat sıralaması	Taşınan risk sıralaması	Ödenen tazminat sıralaması
A.B.D	7	1	2
Almanya	1	2	4
İtalya	5	4	1
Fransa	6	5	7
İngiltere	3	3	3
İspanya	9	7	5
İran	11		6
Hollanda	12	8	8

Kaynak: TİM, <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html> (13.6.2013) ve Berne Union, <http://www.berneunion.org/pdf/Berne%20Union%202012%20-%20Charts%20and%20numbers%20for%20website.pdf> (13.6.2013)

5. Açık Hesap İhracatın Teminat Altına Alınması

5.1. Kredi Sigortaları

Kredi sigortaları ile, mal ve hizmet tedarikinde bulunan tedarikçiler açık hesap ve kredili satışlarından doğan ticari risklerini sigortalamaktadırlar. (Jus, 2013, 5) Kredi sigortaları ile teminat altına alınan ticari riskler, iflas ve iflase benzer nedenlerle (konkardato gibi) borcun tahsil edilememesi sonucunu doğuran durumlar veya tedarikçinin düzenlediği fatura üzerinde yazılı olan ödeme vadesinde alıcının ödeme yapmaması durumu, yani temerrüt halidir. (Jus, 2013, 21) İhracat risklerini sigortalayan kredi sigortası şirketleri, ticari risklerin yanı sıra politik riskleri de teminat altına almaktadırlar. Politik risk sebeplerine bağlı olarak alıcının ödeme yükümlülüğünü yerine getirememesi halinde sigorta poliçesi tazminat ödemektedir. (Jus, 2013, 30) Politik risk sebepleri aşağıda yer almaktadır :

- Alıcının ülkesinde savaş olması, alıcının ülkesinde moratoryum ilanı
- Kontrat şartlarının hükümet tarafından alınan kararlara bağlı olarak haksız yere iptali veya kontrat şartlarının politik sebeplere bağlı olarak uygulanmaması.
- Kamu sektöründe faaliyet gösteren kamu kuruluşunun borcunu ödememesi.
- Belli bir döviz cinsinden yapılacak ödemelerde yerel para biriminin başka bir döviz birimine çevrilebilir olmaması nedeniyle ödemenin gerçekleştirilememesi.
- Döviz transferinin engellenmesi ve konvertibilite sorunları.
- İhracat lisansının iptali.
- Alıcının ülkesinde gerçekleşen doğal afetler sonucu ödemenin yapılamaması.

Ülkemizde Türk Eximbank ve özel sektör kredi sigortası kuruluşları, kredi sigortacılığı faaliyetinde bulunmaktadır.

a) Türk Eximbank

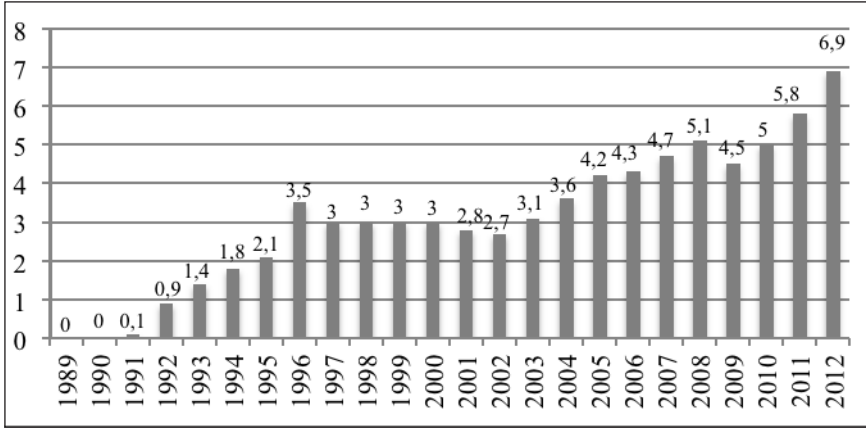
Türk Eximbank, Devlet Yatırım Bankası'nın hükmi ve tüzel kişiliğini sürdürmek suretiyle 1987 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kurulmuştur. Türk Eximbank çeşitli kredi, garanti ve sigorta programları yoluyla Türk ihracatçıları, müteahhitlerini ve yatırımcılarını desteklemektedir. Doğrudan kısa veya uzun vadeli borç vermenin yanı sıra Banka aynı zamanda vadeli satış yapan ihracatçıların finanse edilmesini teşvik etmek üzere, Türk bankalarına sigorta ve garanti desteği sağlamaktadır. 1989 yılında uygulanmaya başlanan ihracat kredi sigortası programları ile ihracatçı firmaların ihraç ettiği mal bedellerinin, ticari ve politik risklere karşı belirli oranlarda teminat altına alınması Türk Eximbank bünyesinde halihazırda uygulanmakta olan Sigorta Programları kısa vadeli ihracat kredi sigortası programı ve orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigortası programları ile mümkün hale gelmiştir. (<http://eximbank.gov.tr/TR/belge/1-511/genel-bilgi.html>, 13.6.2013) Tablo 5'de Türk Eximbank tarafından kısa vadeli ihracat kredi sigortaları ile teminat altına alınan sevkiyatlar, yazılan primler ve ödenen tazminatların gelişimi incelenmektedir. Grafik 8'de ise Türk Eximbank'ın kurulduğu günden itibaren teminat altına alınan sevkiyatlardaki gelişim izlenmektedir.

Tablo 5. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortaları, Teminat Altına Alınan Sevkiyatlar, Yazılan Primler ve Ödenen Tazminatlar*

	Prim gelirleri (milyon USD)	Sigortalanan sevkiyat (Milyar USD)	Ödenen tazminatlar (Milyon USD)
2002	10.5	2.7	2.7
2003	11.6	3.1	3.2
2004	14.3	3.5	3.5
2005	18.5	4.2	6.6
2006	19	4.3	6.7
2007	21.4	4.7	3.7
2008	17.7	5	6.5
2009	14.6	4.5	10
2010	18.5	5	13.9
2011	20.5	5.8	7.2
2012	22.9	6.9	7.7

Kaynak : Türk Eximbank, faaliyet raporları, <http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-668/faaliyet-raporlari.html>. (13 .6. 2013)

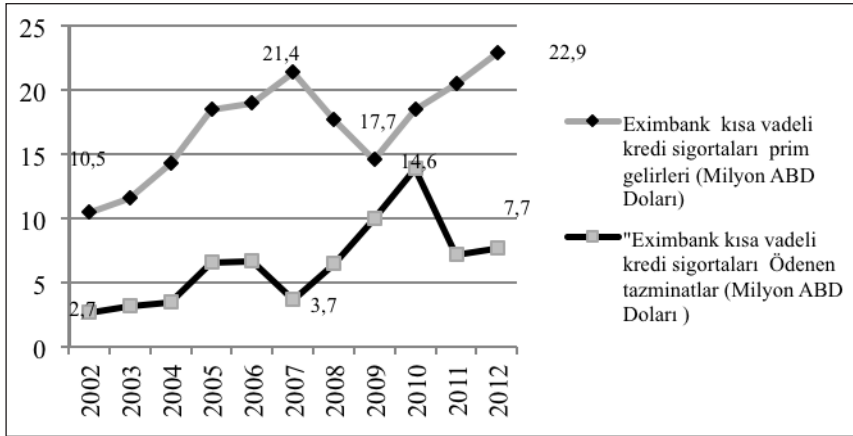
* Türkiye ihracatının kısa vadeli olması ve Türk Eximbank'ın teminat altına aldığı orta ve uzun vadeli risklerin toplam işlem hacmindeki payının çok düşük olması sebebiyle, kısa vadeli ihracat kredi sigortalarının gelişimi incelenmektedir.

Grafik 8. Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (Milyar Amerikan Doları)

Kaynak: Türk Eximbank istatistikler, www.eximbank.gov.tr (13.6.2013)

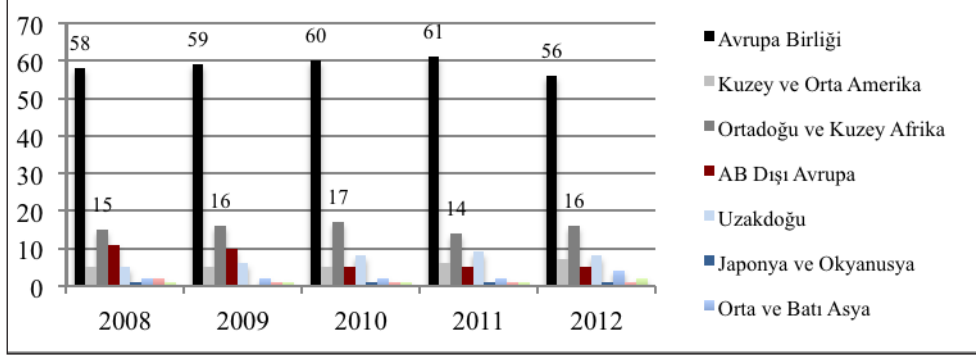
Grafik 9'da kısa vadeli ihracat kredi sigortası pazarında Türk Eximbank tarafından yazılan primler ve ödenen hasarlar yıllar itibarıyla karşılaştırılmaktadır. 2008-2009 krizinin etkisini Türk Eximbank'ın bu yıllar için ödediği tazminatlardaki artışlarla da görmek mümkündür. 2007 yılından itibaren 2010 yılına kadar ödenen tazminatların tutarı artmaktadır.

Grafik 9. Türk Eximbank Tarafından Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortalarında Yazılan Primler ve Ödenen Tazminatlar

Kaynak: Türk Eximbank faaliyet raporları, <http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-668/faaliyet-raporlari.html>. (18 .6. 2013)

Sigortalanan sevkiyatların bölgesel dağılımında ise ilk sırayı % 60 ile Avrupa Birliği lkeleri almakta ikinci sırayı ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yapılan ihracat almaktadır. İhracatın dağılımı gözönüne alındığında sigortalanan sevkiyatın bölgesel dağılımı paralel bir gelişim göstermektedir. (bkz. Grafik 10)

Grafik 10. Sigortalanan Sevkiyatın lke Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: Türk Eximbank, <http://www.eximbank.gov.tr/tr/belge/1-26/istatistikler.html> (13.6. 2013)

b) zel sektör kredi sigortası şirketleri

Türkiyede zel sektör pazarının gelişimi uluslararası şirketlerin (Coface, Atradius ve Euler Hermes) 2006 yılından sonra Türkiye pazarına girmeleri neticesinde yurtiçi ve ihracat risklerinin sigortalınması şeklinde gelişme göstermektedir. Özel sektör şirketleri, Hazine ve Dış Ticaret müsteşarlığının yayınladığı “Kredi Sigortası Genel şartlarına” tabii olarak, Türkiyede kredi sigortacılığı konusunda ruhsat almak şartıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler. Türkiye Sigorta ve Reasürans Birliğinin internet sitesinde yer alan istatistiklerden yararlanılarak özel sektör pazarında yazılan primler ve ödenen tazminatların gelişimi Tablo 6’da incelenmektedir. Tablodan da görüleceği üzere, özellikle 2008 yılında talep artışı söz konusu olmuş, prim tutarları artmıştır. Ancak, artan ticari risklere bağlı olarak 2009 yılında tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ödenen tazminatlarda artış gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Özel Sektör Kredi Sigortası Şirketleri Tarafından Yazılan Primler ve Ödenen Tazminatlar *

Yıllar	İhracat kredi sigortası primleri, brüt** (USD)	Artış %	Yurtiçi kredi sigortası primler, brüt (USD)	Artış %	Toplam primler brüt (USD)	Artış %	Ödenen tazminatlar, brüt (USD)***	Artış %
2002	-		-		294,860		263,647	
2003	-		-		767,531		24,111	-90.85%
2004	-		-		1,885,154		298,119	1136.41%
2005	-		-		3,348,004		674,949	126.41%
2006	906,294		4,908,166		5,814,460		1,913,593	183.52%
2007	1,569,688	73.20%	9,021,839	83.81%	10,591,527	82.16%	3,312,269	73.09%
2008	3,584,193	128.34%	28,084,622	211.30%	31,668,815	199.00%	8,298,764	150.55%
2009	4,399,814	22.76%	13,512,219	-51.89%	17,912,033	-43.44%	39,984,165	381.81%
2010	3,224,428	-26.71%	17,953,485	32.87%	21,177,913	18.23%	3,319,664	-91.70%
2011	5,831,114	80.84%	24,923,272	38.82%	30,754,386	45.22%	2,626,977	-20.87%
2012	8,643,436	48.23%	32,950,183	32.21%	41,593,619	35.24%	15,887,247	504.77%

Kaynak : Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, İstatistikler, Resmi Bilgiler, prim üretimleri sıralama, <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/istatistikler> (13.6.2013)

* Veriler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından yayınlanan yıllık ortalama kurlarla Amerikan Doları'na çevrilmiştir.

** İhracat ve yurtiçi kredi sigortalılarının prim ayırımları ise 2006 yılından itibaren elde edilmektedir.

*** Ödenen tazminatların yurtiçi kredi sigortası ve ihracat kredi sigortası ayırımlarına dair veriler mevcut değildir.

Yazılan primlerin dağılımına bakıldığında sigortalanan riskler yaklaşık % 80 oranında yurtiçi risklerdir. İhracat kredi sigortalılarının payı 2012 yılı itibarıyla % 21'dir. Bununla birlikte özellikle 2009 yılından itibaren bu oranda artış gözlemlenmektedir. (bkz. Tablo 7) Özel sektör tarafından teminat altına alınan ihracatın tutarı ise belirli bir prim oranı üzerinden simüle edilebilir. Türkiye'de özel sektör tarafından düzenlenen poliçelerin, bir şirketin tüm açık ve vadeli satışlarını içeren tüm ciro poliçeleri olduğunu bildiğimizden primin hesaplanması formülünden gidilerek (Prim tutarı = Sigortalanan yıllık ciro x yıllık prim oranı, %) prim tutarının örneğin yıllık % 0.5 olması halinde açıklanan prim tutarı üzerinden sigortalanan sevkiyat tutarına (sigortalanan ciro) ulaşmak mümkündür. Aşağıda Tablo 8'de bu varsayım üzerinden, yıllar itibarıyla teminat altına alınan sevkiyat tutarına hesaplanmaktadır.

Tablo 7. Özel Sektör, İhracat Kredi Sigortalarının Payı (%)

	zel sektör ihracat kredi sigortaları payı (%)
2006	16%
2007	15%
2008	11%
2009	25%
2010	15%
2011	19%
2012	21%

Kaynak: Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, İstatistikler, Resmi Bilgiler, prim üretimleri sıralama, <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/istatistikler/> (13.6.2013)

Tablo 8. Özel Sektör Tarafından Sigortalanan İhracat Tutarı *

	zel sektör tarafından sigortalanan ihracat tutarı (ABD Doları)
2006	181,258,800
2007	313,937,600
2008	716,838,600
2009	879,962,800
2010	644,885,600
2011	1,166,222,800
2012	1,728,687,200

* Prim oranı, varsayım olarak yıllık % 0.5 olarak alınmıştır.

5.2. İhracat Faktoringi

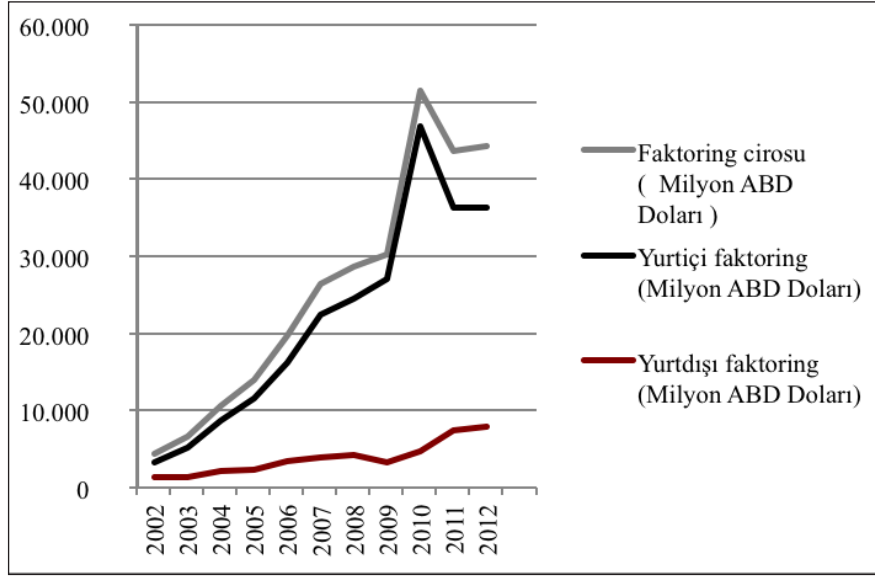
Türkiye'da faktoring 24 Ocak 1980 kararlarından sonra uygulanmaya başlanan ekonomi politikaları çerçevesinde ihracatın teşvik edilmesi ve ekonominin dışa açılması sürecinde gelişmeye başlamıştır. Öncelikle faktoring uygulamaları bankalar tarafından başlamış, 1988 yılından itibaren faktoring Şirketleri kurulmaya başlamıştır. 1995 yılında sektör faaliyetlerinin takibi amacıyla Faktoring Derneği kurulmuştur. (Toroslu, 2011,145-146) lkemizde faktoring Şirketleri, 21.11.2012 kabul tarihli Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'na tabidirler.(<http://faktoringdernegi.org.tr/mevzuat,14.6.2013>) Faktoring, mal ve hizmet satışından doğmuş veya doğacak alacakları temlik alarak satıcı firmaya garanti, tahsilat, alacak yönetimi ve finansman (n ödeme) hizmetlerinden en az birinin sunulduğu bir finansal enstrümandır. Satıcı ve alıcının aynı ülkede olması halinde yurtiçi faktoring, satıcının ülkemizde, alıcının ise yurtdışında mukim olduğu hallerde ihracat faktoringi söz konusu olmaktadır. (Toroslu, 2011, 26-27) Faktoring işlemleri riskin yüklenim durumuna göre, rücu edilebilir ve rücu edilemez faktoring Őeklinde ayrılmaktadır. Rücu edilebilir faktoring, alacağın ödenmeme riskinin faktoring Şirketi tarafından üstlenmediği faktoring eşsidir. Rücu edilemez faktoringde ise, vadeli alacağın den-

meme riski tamamıyla faktoring şirketi tarafından üstlenilir. (Toroslu, 2011, 32) Ülkemizde faktoring cirosunun 2012 yıl sonu itibarıyla % 82'si yurtiçi, % 18'i ise yurtdışı faktoring işlemlerinden oluşmaktadır. (bkz. Tablo 9) Grafik 11'de görüleceği üzere, toplam faktoring cirosunun gelişimi ağırlıklı olarak yurtiçi faktoring piyasasının gelişimine paralel bir seyir izlemektedir. İhracat faktoringinin gelişimi incelendiğinde, 2008-2009 krizinin etkisini burada da görmek mümkündür. 2008-2009 yılı incelendiğinde faktoring cirosunda düşüş olmuştur. Bunu artan ticari risklere bağlı olarak uluslararası piyasalarda risk alma konusundaki isteksizliğe de bağlamak mümkün olabilir. Faktoring alacaklarının dağılımı incelendiğinde ise 2011 yıl sonu verileriyle alacakların % 33'ünün rücu edilemez, gerisinin ise rücu edilebilir faktoring işlemleri olduğu ve faktoring alacaklarının ise 2011 yıl sonu itibarıyla %17'sinin uluslararası ve % 83'ünün uluslararası faktoring işlemlerinden kaynaklanan alacaklar olduğu görülmektedir.(http://faktoringderneği.org.tr/assets/uploads/gostergeler/THE_TURKISH_FACTORIZING_INDUSTRY_2012.pdf,14.6.2013) Ülkemizde faktoring işlemlerinin, yurtiçi faktoringde genellikle rücu edilebilir, ihracat faktoringinde ise genellikle rücu edilemez şekilde yapıldığı bilinmektedir.

Tablo 9. Faktoring Ciro su

	Faktoring cirosu (Milyon ABD Doları)	Yurtiçi faktoring (Milyon ABD Doları)	Yurtdışı faktoring (Milyon ABD Doları)
2002	4,476	3,216	1,260
2003	6,663	5,250	1,413
2004	10,733	8,640	2,093
2005	13,959	11,607	2,352
2006	19,701	16,216	3,485
2007	26,405	22,470	3,935
2008	28,677	24,447	4,230
2009	30,370	27,110	3,260
2010	51,594	46,919	4,675
2011	43,698	36,350	7,348
2012	44,287	36,330	7,957

Kaynak: http://faktoringderneği.org.tr/gostergeler/dunya_faktoring_pazari,14.6.2013.

Grafik 11. Faktoring Cirousunun Gelişimi

Kaynak: http://faktoringderneği.org.tr/gostergeler/dunya_faktoring_pazari,14.6.2013.

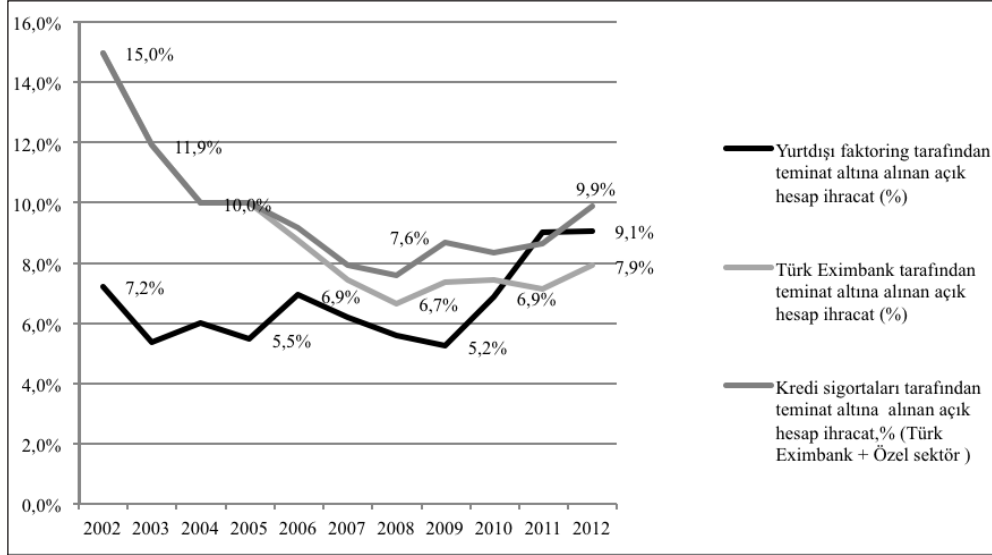
5.3. Teminat Altına Alınan Açık Hesap İhracat

Sigortalanan sevkiyatların toplam açık hesap ihracata oranı, özel sektör kredi sigortası şirketleri ve Türk Eximbank tarafından teminat altına alınan ihracatın toplam açık hesap ihracatına oranıdır. Bu oran % 9.9'a olarak hesaplanmaktadır. Faktoring yoluyla sigortalanan ihracatın toplam açık hesap ihracata oranı ise % 9.1 oranındadır. Buna göre toplam açık hesap ihracatın % 19'u teminat altına alınmaktadır. (Bkz. Grafik 12) Grafikten izleneceği üzere, özellikle 2009 yılından sonra faktoring tarafından teminat altına alınan sevkiyat tutarında hızlı bir artış gözlemlenmektedir.

Türk Eximbank tarafından sigortalanan sevkiyatların toplam açık hesap ihracata oranı ile toplam ihracat kredi sigortası sektörünün teminat altına aldığı açık hesap ihracatın gelişimi izlendiğinde özellikle 2008 yılından itibaren özel sektörün katkısının arttığı gözlemlenmektedir. Ancak, özel sektör verilerinin elde edilmesinde bir prim oranı varsayımı yapıldığından bu katkının oranı prim oranının artması ve azalmasına bağlı olarak değişecektir.

Bununla birlikte, bu inceleme sonucunda, ülkenin toplam açık hesap ihracatının büyük bir kısmının ticari risklere karşı teminat altına alınmadığı gözlemlenmektedir. Ancak, sigortalanan veya faktoring yoluyla teminat altına alınan ihracatın ülkeler bazında dağılımı bilinmediğinden, hangi ülkelerin veya ülke gruplarının teminat altına alındığı hangilerinin ise teminat dış oldu-

ğu konusunda yarguya varmak mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte ülke ihracatının yaklaşık % 48'inin Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkelerine yapılan ihracat olduğu ve ilk 12 ülkeye yapılan ihracatın ise ülke ihracatının % 48'ini oluşturduğu bilindiğinden, bu ülkelere yapılan ihracatın yüksek rekabet şartları içerisinde gerçekleştirileceği düşünülerek tamamının mal mukabili ihracat olduğu varsayımı ile, sigortalanan ve teminat altına alınan açık hesap ihracatının tamamının bu ülkelere yapılan ihracatı kapsadığı düşünülse bile, teminat alınan ihracatın oranının halen bu ülkeler payının yarısı olduğu görülmektedir.

Grafik : 12 Türk Eximbank, Özel Sektör Kredi Sigortası Şirketleri ve Faktoring Şirketleri Tarafından Sigortalanan İhracatın Toplam İhracata ve Açık Hesap İhracata Oranı (%)*

* Yurtdışı faktoring işlemlerinin tamamının rücu edilemez ihracat faktoringi olduğu varsayılmaktadır.

Sonuç

İhracatın artırılması, ekonomik büyüme için gerekli olan unsurlardan biridir. İhracatın artması ithalat için gerekli enerji, yatırım mallarının finanse edilmesi için gerekli döviz kaynaklarını sağlamada rol oynayan bir unsurdur. Verimlilik artışının yanısıra, yeni teknolojilerin elde edilmesi ve yayılmasını sağlayarak, uluslararası rekabetin getirdiği teknik bilginin yayılması ve girişimciliğin öne çıkarılması konularında sağladığı fayda ile ve ölçek ekonomilerinden faydalanmak yoluyla ekonomik büyüme üzerine olumlu yönde etki yapar. Bu konuda gerek dünyada gerekse ülkemizde yapılan ampirik çalışmalar bu nedenselliği gösteren sonuçlara ulaşmıştır. İhracatçıların ticaret yaparken karşılaştığı ticari ve politik risklerin teminat altına alınması yoluyla büyüme hedefine ulaşılması mümkündür. Türkiye'de dış ticaretin ödeme şekillerine göre dağılımı incelendiğinde ihracatın % 55 civarında mal mukabili satışlardan oluştuğu görülmektedir. En riskli ödeme şekli olması sebebiyle bu tip satışların güvence altına alınarak ticari risklere karşı koruma

sağlanması ihracatın sürdürebilirliği ve gelişimi açısından son derece hayatidir. İhracatın lke grupları bazında dağılımı incelendiğinde ihracatın ülke grupları itibarıyla yapısında değişiklikler olmakla birlikte ihracatın ağırlıklı olarak Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkelerine yapıldığı görülmektedir. Bu ülkelere gerçekleştirilen ihracatın, uluslararası rekabet dolayısıyla vadeli ve açık hesap satışlardan oluştuğu düşünüldüğünde bu ülke ekonomilerindeki ekonomik koşulların reel sektör üzerindeki etkisi, ülke ihracatımızın performansını etkilemesi bakımından önem arzeder. Finansal krizin Avrupa Birliği lkelerinde reel sektördeki etkisi artan iflaslar şeklinde olmuştur. Bu nedenle finansal krizin en tepe noktaya ulaştığı 2008 ve 2009 yılları öncesi ve sonrasında iflas eden şirket sayısındaki artışlar veya azalışların takip edilmesi, ülke ihracatımızın ticari riskler açısından ne yönde etkileneceğinin bir göstergesi olacaktır. Nitekim, 2013 yılına dair tahminler, Avrupa Birliği lkelerinde resesyondan devam edeceği, ekonomik küçülmenin yaşanacağı ve ticari risklerin ülkelere göre değişmekle birlikte artacağı yönündedir. Diğer yandan, ihracatta satışların mal mukabili olması, ithalatta ise alımların ağırlıklı olarak peşin ödeme yoluyla gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, ülke ekonomilerinde yaşanan herhangi bir ekonomik güçlük neticesinde, ticari alacakların tahsil kabiliyetinde karşılaşılan zorluklar nakit akışının olumsuz yönde etkilenmesine sebebiyet verecektir.

İnceleme sonucunda, kredi sigortaları veya factoring işlemleri ile teminat altına alınan seviyelerin toplam açık hesap ihracatın yaklaşık % 20'lik bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle, teminat altına alınmayan ihracatın, teminat altına alınmama nedenlerinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Genellikle Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracatın risk oluşturmadığı gibi yanlış bir varsayım, herhangi bir kriz döneminde ihracatımızın olumsuz bir şekilde etkilenmesine sebebiyet verecektir. Tahsil edilemeyen alacakların şirket karlılığı ve sermaye maliyeti üzerindeki olumsuz etkisi de dikkate alınmalıdır. Avrupa Birliği dışındaki ülkelere yapılan ihracatın teminat altına alınabilmesinin koşulları araştırılarak, bu ülkelere dönük sigorta programlarının ülkemizde yürürlüğe konabilmesinin koşulları hakkında bilgi edinilmelidir. Kurumsal yönetim uygulamalarının gerekliliklerinden biri şirket içinde etkin bir risk yönetim sisteminin kurulmasıdır. Risk yönetim sürecinin, ticari alacak risklerini de içerecek şekilde uygulanması gerektiği konusunda farkındalığın arttırılması gereklidir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Atradius, Economic Outlook, Eylül 2011, http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic%20Outlook%20September%202011.pdf (13.6.2013)
- Atradius, Economic Outlook, Mayıs 2013, http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic_Outlook_May_2013.pdf (10.6.2013)
- Berne Union, <http://www.berneunion.org/pdf/Berne%20Union%202012%20-%20Charts%20and%20numbers%20for%20website.pdf> (13.6.2013)
- Euler Hermes, Economic Outlook,” Corporate Insolvencies: The True Nature of Economic Crisis, No: 1194, http://www.eulerhermes.dk/economic-research/Documents/Outlook_no.1194.pdf, (14.6.2013)
- Faktoring Derneği, http://faktoringdernegi.org.tr/gostergeler/dunya_faktoring_pazari, (14.6.2013).
- Faktoring Derneği, http://faktoringdernegi.org.tr/assets/uploads/gostergeler/THE_TURKISH_FACTORING_INDUSTRY_2012.pdf, (14.6.2013)
- JUS, Miran (2013), “ **Credit Insurance**”, İngiltere :Elsevier Publications .
- KAYA, Feridun (2011), **Dış Ticaret ve Finansmanı**, 2. Baskı, İstanbul : Beta Yayınları.
- OECD Cuts World Economic Forecasts Economichttp://www.reuters.com/article/2013/05/29/us-oecd-idUSBRE94S0BH20130529, (14.6.2013)
- TUİK, www.tuik.gov.tr, (13.6.2013)
- Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, İstatistikler, Resmi Bilgiler, prim üretimleri sıralama, <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/istatistikler> (13.6.2013)
- TİM, <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html> (13.6.2013)
- TİM, <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari.html> (13.6.2013)
- TOROSLU, Vefa (2011), **Hukuksal ve Finansal Açıdan Factoring**, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Türk Eximbank, <http://eximbank.gov.tr/TR/belge/1-511/genel-bilgi.html>, (13.6.2013)
- Türk Eximbank, <http://www.eximbank.gov.tr/tr/belge/1-26/istatistikler.html> (13 .6.2013)
- Türk Eximbank faaliyet raporları, <http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-668/faaliyet-raporlari.html>. (18.4.2013)
- WTO Press Release, Trade to remain subdued in 2013 after sluggish growth in 2012 as European economies continue to struggle, http://www.wto.org/english/news_e/pres13_e/pr688_e.htm, (14.6.2013)